

Конспект уроку № 131

Ким були козаки?

Link to audio: ukrainianlessons.com/episode131

Вступ

Привіт! Це Анна Огойко, ваша вчителька української, і новий епізод подкасту «Уроки української» — це подкаст для всіх, хто вивчає і любить українську мову!

Цього тижня, в понеділок, в Україні було свято — **Покрова Пресвятої Богородиці**. Це релігійне, християнське свято на честь Діви-Марії або Богородиці. Але також, історично, це свято українських козаків. Річ у тім, що козаки дуже шанували Богородицю. Тому 14 жовтня — це також День українського козацтва.

І нещодавно 14 жовтня також називають День **захисника** України — тобто день людей, які борються за Україну, день **військових**. Як бачите, це дуже важливе свято, тому зараз в Україні це **офіційний вихідний**, тому люди минулого понеділка не працювали. Ну це як Новий рік чи Різдво.

І **з нагоди** свята я вирішила розповісти вам трошки про українських козаків. Ну тому що ви, мабуть, чули про козаків. Але, можливо, ви не впевнені, ким козаки були насправді? Коли вони утворились? І чому вони такі для нас важливі?

Про це й поговоримо сьогодні. Але **самі розумієте**, що я не можу вам розповісти все про козаків всього за п'ятнадцять хвилин, про них є так багато різних історій, різних фактів, а також легенд — тобто чогось, що не є історичним фактом. Тому відразу **прошу вибачення**, якщо я скажу щось не так. Я буду говорити про те, що я знаю зі школи і з кількох книжок і відео на цю тему.

То як? Готові починати?

Покрова Пресвятої Богородиці —
the Protection of the Holy Virgin

захисник — defender, protector
військовий — army,
military (*adjective*)
офіційний вихідний —
public holiday

Ким були козаки?

Історію України справді не можна уявити без козаків. Ми вважаємо, що козаки — це були не просто наші предки, козаки — це і були українці. Можна сказати, що козаки — це так само наш символ. Пам'ятаєте, як ми говорили у попередніх епізодах, що такі речі як верба, калина чи вишиванка — це символи України... Так само козаки — це теж символ України, це символ нашої **ідентичності**.

Чому так? Спробуймо **розібратися**. Для початку, важливо згадати про історичний контекст тих часів, коли з'явилися козаки. Це було XIV століття. Тоді вже закінчився період Київської Русі і майже вся територія сучасної України належала до трьох держав.

По-перше, це було **Королівство Польське** — на заході України.

По друге, це **Велике князівство Литовське** — це на півночі і в центрі. Воно тоді займало більшість території сучасної України. До Великого князівства Литовського входила Білорусь, країни **Прибалтики** і велика частина України.

Насправді **важко повірити**, що Литва, яка зараз така маленька країна, знаєте, в Прибалтиці, що колись це була така величезна держава.

Третя держава, яка була на території України, це було **Кримське Ханство** — в Криму і на півдні України.

Кримське Ханство як держава звичайно мала свою специфіку.

Якщо Польща і Литва були християнськими, католицькими державами, то у Кримському Ханстві основною релігією було **мусульманство**. Звичайно, культура там була дуже відмінна від культури слов'янських держав.

Також у Кримському Ханстві не було багато людей для роботи, тому вони використовували **рабів**. Раб — це невільна людина, тобто людина, яка **змушена** працювати на когось іншого, це людина без **прав**. Ви знаєте, таких людей собі купляли колись. Це раби. Причому у Кримському ханстві рабами мали бути немусульмани. Тому вони часто брали рабів на півночі від Ханства — фактично на території України.

Отже, це були такі три великі держави: Польське Королівство, Князівство Литовське і Кримське Ханство.

Але! Крім того, була одна досить велика територія між Литвою і Кримом, і ця територія в принципі ніким не **контролювалась**.

Це був просто такий великий **степ**, його називали Дике Поле. **Дике Поле** — це була територія над Кримським ханством, і там жило досить мало людей, бо це був степ, там були такі досить непрості умови для **проживання**.

Але вже в XV столітті на цій дикій території, у дикому степу, **поселялись** люди, які не хотіли бути рабами і не хотіли жити в Польщі чи в Литві.

ідентичність — identity

Королівство Польське —
Kingdom of Poland
**Велике князівство
Литовське** —
Grand Duchy of Lithuania
Прибалтика — Baltic states
(Estonia, Latvia, and Lithuania)

Кримське Ханство —
Crimean Khanate

мусульманство — Islam(ism)

раб — slave
змушений — forced
право — right

контролюватись —
to be under control
степ — steppe
Дике Поле — Wild Field
проживання — dwelling,
residence, habitation
поселятись — to settle down

Ці люди були дуже сильні, вони могли за себе поборотись, а також вони вміли **полювати** (тобто ловити диких тварин, щоб їсти їх, так), а також вони **ловили рибу**, тому вони могли жити **самостійно**, незалежно, вільно. Такі люди називали себе козаками.

Цікаво, що козак — це слово **тюркського** походження, тобто це слово, яке прийшло з Кримського ханства, із **Туреччини**.

Слово «козак» означає «вільна людина» або «**розбійник**».

Ну, з «вільною людиною» все зрозуміло — козаки хотіли жити вільно.

А от розбійник — це людина, яка **порушує закон**, людина, яка краде, тобто забирає щось у когось. Розбійник — це, можна сказати, тоді, на початку, була така «професія» козаків.

Вони **нападали** на **татарів** — тобто людей з Кримського ханства — і забирали у них різні речі, продукти. Ну тобто козаки **виживали**, **як могли**.

А трохи пізніше козаків стало набагато більше, бо люди почали **перейжджати** в степ, вони хотіли жити вільно. І в результаті козаки починали частіше нападати на татарів, вони більше боротися за те, щоб татари не брали рабів. Іноді козаки навіть **звільняли** рабів з Кримського ханства.

І таким чином вони стали **народними героями**.

А через деякий час козаки **заселили** території за **порогами** Дніпра. Знаєте, Дніпро — це річка, найбільша річка в Україні, а пороги — це такі **підвищення** в річці, тобто місця, де є багато води, де **рівень води нестабільний**, і тому річка в цих місцях небезпечна. Це пороги.

Я думаю, що ви чули про Запоріжжя — За-поріжжя — тобто територія за порогами Дніпра, зараз це область України — Запоріжжя.

І там, на Запоріжжі, на Дніпрі є **острів** — Хортиця. Це дуже хороший острів, щоб **захищатися** від **ворогів**, тому що там, знову ж таки, є високі пороги — там небезпечна річка.

На цьому острові так звані запорозькі козаки утворили свій центр. На Хортиці вони будували **укріплення** для захисту — вони називались Січі — тому **фортецю** козаків на острові Хортиця називали Запорізька Січ, тобто укріплення за порогами.

До речі, зараз ви можете відвідати Хортицю, якщо ви поїдете в Запоріжжя, ви можете там сходити на екскурсію на Хортицю, на острів козаків. Можливо, ви вже там були? Я ще ні, на жаль.

Ну а далі історія козаків тільки починається... Козаки **брали участь** у різних війнах. Спочатку — з татарами, потім — з поляками, також і з **московитами**. Козаками керували різні гетьмани. Гетьман — це **ватажок**, тобто лідер, головна людина, цей термін використовували також в Польщі, в Чехії, в Литві.

полювати — to hunt, to shoot

ловити рибу — to fish

самостійно — independently, on one's own

тюркський — Turkic

Туреччина — Turkey

розбійник — robber

нападати — to attack

татари — Tatars

виживати — to live out, to survive

перейжджати — to move

звільняти — to free

народний герой — folk hero, hero of the people

заселити — to settle, to populate

пороги — rapids

підвищення — eminence, rising ground

рівень води — water level

нестабільний — unstable

острів — island

захищатися —

1) to defend oneself;

2) to protect oneself

ворог — enemy

укріплення — fortification

фортеця — fortress

брати участь — to take part

московити — Muscovites, Russians

ватажок — fugleman, leader

Конспект уроку №131

Ким були козаки?

А в Україні першим гетьманом козаків став Байда Вишневецький. А, мабуть, найвідомішим гетьманом козаків був Богдан Хмельницький.

Ви точно чули про нього, так?! Якщо ви були в Києві, то ви бачили пам'ятник Богдану Хмельницькому на **Софіївській площі**, він там такий стоїть на коні. Бачили?

Інші відомі гетьмани козаків — це Іван Брюховецький, Петро Дорошенко, Іван Мазепа — ну про кожного з них можна розповідати цілу купу історій...

Але я б хотіла вам розказати трохи більше про самі особливості козаків.

У ті часи, коли європейці бачили козаків, вони навіть не могли зрозуміти, хто це такі, що це за народ. Бо козаки були одягнені, їхній одяг був ніби мусульманський, такий незвичний, оригінальний одяг, несвропейський. Але з іншого боку, вони були православними, вони мали дуже сильну **віру**, носили завжди на шії **хрест**.

Крім того, дуже відома типова **зачіска** козака — це **оселедець**. Взагалі оселедець — це така популярна в Україні риба, солена риба. А як зачіска — це **брита**, тобто **лиса** голова, з одним таким довгим **пасмом** волосся. Важко описати, краще зауглїть — козак з оселедцем.

Така зачіска була дуже функціональна, тобто дуже зручна для погоди в степу. Це, власне, важлива особливість козаків — вони жили в степу і тому мали досить особливий стиль життя.

Ще можна згадати про такий термін, як **курінь**. Курінь — це основна **адміністративна одиниця** козаків. Тобто козаки ділилися на курені, там вони жили. Важливі питання козаки вирішували на **радах**. Рада, так, як і сучасна назва нашого парламенту — **Верховна Рада**. Тоді всі козаки разом з гетьманом збиралися на раду, щоб вирішити якесь важливе питання, і вони також голосували.

Козаків ставало більше і більше з кожним роком. І у XVII столітті козаки стали важливою частиною **величезних** війн на території східної Європи. Дуже важко описати всі ці події, але **якщо коротко**, то козаків стало так багато, що вони могли почати боротьбу проти Польщі і Литви. Тоді Польща і Литва утворили одну державу — **Річ Посполиту**.

Так-от, козаки боролися проти Речі Посполитої, а саме проти **шляхти**. Шляхта — це були такі заможні, багаті поляки, які не давали козакам розвиватися, вони не давали їм бути також багатими і вони не давали козакам мати статус **лицарів**.

І за часів Богдана Хмельницького козаки об'єднали свої зусилля з Московією, тобто боролися разом із Росією проти Речі Посполитої. А потім розпочалась Північна війна — війна між Московією і Швецією — і у ній також важливу участь брали козаки — причому вони були в двох арміях, на протилежних боках. Але це вже інша історія...

Так... Ті часи були справді **кривавими**. Тобто пролилось багато крові —

Софіївська площа — Saint Sophia Square or Sofiivska Square — a square in Kyiv

віра — faith, belief
хрест — cross

зачіска — haircut, hairstyle
оселедець — 1) herring;
2) hairstyle favored by Ukrainian Cossacks
брїтий — smooth-faced, clean-shaven
лійсий — bald
пасмо — strand, sleeve

курінь — Cossack dwelling, unit of Zaporozhian Cossack troop
адміністративна одиниця — administrative unit
рада — council, board
Верховна Рада України — Supreme Council of Ukraine
величезний =
дуже великий — very big

Річ Посполїта — Polish-Lithuanian Commonwealth
шляхта — gentry, nobility (in Poland)
лицар — knight

кривавий — bloody

померло багато людей — криваві часи. Але для нас важливо те, що багато людей, які тоді жили на території України, почали називати себе козаками, а потім — козаками-українцями, і в результаті просто українцями.

Ера козаків закінчилась всередині XVIII століття, коли остаточно сформувалась Російська імперія і **цар**, російський цар, заборонив існування запорізьких козаків і гетьманів.

Але з тих часів для українців козаки — це дуже важливий символ, це певний такий **романтичний образ** вільних людей, які можуть самі організовувати своє життя і готові боротися за свою свободу. Звичайно, козаки тепер для нас досить такі легендарні, **ідеалізовані**, але також для нас це важлива частина нашої історії та культури. Я думаю, це саме тому, що для козаків свобода, воля були **пріоритетом**.

Ось така коротенька історія про козаків, це дуже загально і коротко, але якщо ви хочете дізнатися більше про козаків чи взагалі про історію України, я хочу вам сьогодні порекомендувати один онлайн курс.

Це курс, він безкоштовний, в інтернеті, про українську історію. Це курс, розроблений для українських старшокласників. Він досить складний, українська мова там досить складна, але ви можете спробувати. Там можна слухати, дивитися відео або читати про історію. Посилання на курс ви можете знайти на сторінці ukrainianlessons.com/episode131.

цар — tsar, king

романтичний образ —
romantic image
ідеалізований — idealized

пріоритет — priority

Корисні фрази та ідіоми

Ну а тепер, як завжди, розглянемо вирази та ідіоми. Спочатку я сказала, що з нагоди свята я розповім вам трошки про українських козаків.

Нагода — це, інакше кажучи, хороший момент для чогось.

Наприклад, поїздка в Запоріжжя — це гарна нагода дізнатися більше про козаків.

Ми часто також кажемо — «**з нагоди**», особливо «**з нагоди свята**».

З нагоди Дня Незалежності України я розповідала на подкасті історію **проголошення** незалежності. Це був епізод 123, можете послухати — це ще непоганий історичний урок на подкасті.

З нагоди Дня Незалежності України я розповідала на подкасті про історію проголошення незалежності.

Також сьогодні я казала таке: «самі розумієте, я не можу розповісти вам все про козаків за п'ятнадцять хвилин».

наго́да — opportunity, chance, occasion

проголо́шення — proclamation, announcement

Можливо, ви пам'ятаєте інший **вираз** — само собою зрозуміло. А «**самі розумієте**» — це щось схоже. Ви розумієте, що я маю на увазі — самі розумієте.

Самі розумієте, щоб записати цей епізод, я почитала більше про козаків і подивилася відео.

Самі розумієте.

Також я сказала, що я прошу вибачення, якщо я скажу щось не так.

Просити вибачення — це казати «вибачте».

«Прощу вибачення» чи «прошу вибачення» — це більш офіційна форма до просто «вибач».

Далі на початку я казала, що козак — це теж символ України, це символ нашої ідентичності. А чому так? Спробуймо розібратися.

Слово «**розібратися**» — це дуже корисне слово, яке ми вживаємо, коли говоримо про щось непросте, про щось, що треба проаналізувати — треба в чомусь розібратися, дізнатися про щось більше.

Або в недоконаному виді: «Він добре розбирається в історії України», — тобто він добре знає історію України.

Або: «Вона в цьому не розбирається», — тобто вона погано знає це, вона не спеціаліст з цього питання.

Розібратися — розбиратися.

Коли я говорила про Велике князівство Литовське, я казала що: «Важко повірити, що Литва, яка зараз така маленька країна, колись була такою величезною державою».

Важко повірити у щось — тобто це досить дивно, це **несподівано**:

«Важко повірити, що серіал «**Ігри престолів**» закінчився».

Мені здавалося, що він буде йти **вічно**!

Важко повірити, що цей серіал закінчився.

Далі... Я говорила, що «розбійник — це людина, яка порушує закон»...

Порушувати закон — ми вживаємо ці два слова разом, коли говоримо про **злочинців** — про людей, які порушують закон, роблять щось нелегальне.

Злочинці чи розбійники порушують закон.

Козаки порушували закон, коли нападали на татарів — тобто вони крали у них різні речі, продукти. Вони виживали, як могли.

вираз — expression

несподівано — unexpectedly

Ігри престолів —

Game of Thrones

вічно — eternally, always, ever

злочинець — criminal, offender

Тут корисний вираз «**як могли**». Тобто вони робили все, що можна, все, що могли, щоб вижити.

Наприклад, коли я **записую** ці епізоди, я стараюсь говорити так **чітко**, як можу.

Так чітко, як можу.

І остання фраза — **якщо коротко**.

Важко швидко описати всі події про козаків, але якщо коротко, то козаків стало так багато, що вони почали боротися проти Польщі і Литви.

Якщо коротко — тобто якщо говорити небагато, якщо говорити коротко.

Можна багато розповідати про козаків, але якщо коротко, то фактично це перша українська армія.

Якщо коротко.

записувати — to write down, to record

чітко — clearly, distinctly

Цікавинка з граматики

Хто такі козаки? Ким були козаки?

Ви знаєте, що це за слово — «ким»? Ким — це фактично слово «хто», але в орудному відмінку.

Наприклад: «Ким ти працюєш? — Я працюю вчителькою».

Або: «Ким були козаки? Вони були вільними **воїнами**».

Такі слова, як «хто», «що», а також «хтось» і «щось» мають особливе **відмінювання**. «Хто»:

- У родовому — (немає) кого
- Давальний — кому
- Знахідний — теж кого
- Орудний — ким
- і місцевий — на кому

Так само «що»:

- (Немає) чого — родовий
- Давальний — чому
- Знахідний — що
- Орудний — чим
- і місцевий — на чому

воїн — warrior, soldier

відмінювання — declension

Конспект уроку №131

Ким були козаки?

Так само слова «хтось» і «щось» ми вживаємо їх дуже часто, наприклад, сьогодні я казала:

Раб — це невільна людина, людина яка змушена працювати на когось іншого.

Або я говорила, що є багато легенд про козаків — тобто чогось, що не є історичним фактом.

Відмінювання слів «хтось» і «щось» таке саме, як «хто» і «що», але ми додаємо завжди -сь:

Хтось:

Р. в. (немає) когось

Д. в. комусь

З. в. когось

О. в. кимось

М. в. на комусь

І «щось» маємо:

Р. в. (немає) чогось

Д. в. чомусь

З. в. щось

О. в. чимось

М. в. на чомусь

Знаю-знаю, ці форми може бути досить непросто запам'ятати, але вони дуже важливі, бо ми їх справді часто використовуємо.

Тому якщо ви підписані на преміум, обов'язково зробить вправу з граматики, вона є у конспекті уроку. А щоб отримати доступ до конспектів, тобто до преміум-підписки, заходьте на сторінку епізоду ukrainianlessons.com/episode131.

Займенники «хто(сь)», «що(сь)»

ХТО

Р. в.	кого́	Кого́ сьогодні нема́?
Д. в.	кому́	Кому́ ти телефону́єш?
З. в.	кого́	Кого́ ти любиш?
О. в.	ким	З ким ти йдеш у кіно́?
М. в.	(на, в) ко́му	На ко́му ми закінчили́?

ХТОСЬ

Р. в.	кого́сь	– Чия́ це су́мка? – Кого́сь з покупців.
Д. в.	кому́сь	Я хо́чу кому́сь відда́ти ці кни́ги.
З. в.	кого́сь	Ти мені́ кого́сь нага́дуєш.
О. в.	кі́мось (кимсь)	Я хо́чу тебе́ з кі́мось познайо́мити.
М. в.	(на, в) ко́мусь	Я ба́чила таке́ са́ме пальто́ на ко́мусь.

ЩО

Р. в.	чого́	Чого́ тобі́ не виста́чає?
Д. в.	чому́	Чому́ ти присвячу́єш вільний час?
З. в.	що	Що́ ти люби́ш їсти́?
О. в.	чим	Чим ти захо́плює́шся?
М. в.	(на, в) чо́му	На чо́му ти гра́єш?

ЩОСЬ

Р. в.	чого́сь	Я чо́гось не розумію́.
Д. в.	чо́мусь	Я хо́чу присвячу́вати свій час чо́мусь ціка́вому і корисно́му.
З. в.	щось	Розкажи́ мені́ щось ціка́ве!
О. в.	чі́мось (чимсь)	Хо́чу ви́пити ча́ю з чі́мось солоде́ньким.
М. в.	(на, в) чо́мусь	Якщо́ ти в чо́мусь не розбира́єшся, попросі́ про допо́могу.

Завершення

І це все на сьогодні! Можливо, тепер ви краще розумієте, хто такі козаки і ким вони були. А якщо вас дуже цікавить українська історія, ще раз рекомендую вам онлайн-курс з історії України. Посилання на курс, а також інформацію про преміум-підписку ви можете знайти на сторінці ukrainianlessons.com/episode131.

Бажаю вам гарного дня чи вечора! Всього найкращого! Па-па!

Вправи

1

Заповніть пропуски в реченнях фразами:

самі розумієте	просити вибачення	розібратися
з нагоди свята	важко повірити	порушують закон
	як могли	якщо коротко

- 14 жовтня — День захисника України та День українського козацтва. _____
_____ військові ветерани проведуть масштабний марш у Києві.
- Історія України досить давня, кривава і складна, бо українські землі протягом століть були під владою різних держав. Щоб _____
в історії України, треба нею по-справжньому захопитися.
- _____,
що в XXI столітті можливе справжнє рабство. Але воно існує. Люди змушені працювати як раби, без прав і нормальних умов праці.
- Мова — це один з засобів формування національної ідентичності. _____
_____, що двомовність (використання двох мов) в Україні впливає на національну ідентичність. В деяких регіонах українці змушені боротися за своє право розмовляти рідною мовою.

5. Зараз на острові заборонено полювати та ловити рибу. Ті, хто це робить, _____.
6. У 2014 році українські військові боролися за контроль над Донецьким аеропортом, боролися, _____, захищали до останнього моменту. Українські захисники аеропорту стали відомими як кіборги. У 2017 році вийшов фільм «Кіборги» про ці події.
7. Деякі люди не люблять _____ і чесно казати, що вони помилялися в чомусь.
8. У мене купа вражень після цієї подорожі! _____, це найкраща подорож в моєму житті!

2

Заповніть пропуски правильними відмінковими формами:

1. Якщо ти в _____ (щось, місцевий відмінок) не розбираєшся, попроси в _____ (хтось, родовий відмінок), хто в цьому розбирається, допомоги.
2. – _____ (Що, орудний відмінок) ти цікавишся?
– Я цікавлюся історією, люблю читати книжки з історії, дивитися історичні фільми.
3. – _____ (хто, орудний відмінок) воювали козаки?
– Козаки воювали з татарами, польською шляхтою, московитами. Вони частіше захищали свої території ніж нападали.
4. – _____ (Що, родовий відмінок) ти чекаєш?
– Я чекаю нагоди, щоб поговорити. Зараз, мабуть, не найкращий час для розмови.
5. _____ (Щось, родовий відмінок) не вистачає у цій страві. Мабуть, спецій.
6. Я хочу розмовляти українською мовою з _____ (хтось, орудний відмінок), для _____ (хто, родовий відмінок) українська мова є рідною.
7. Якщо я вас _____ (щось, орудний відмінок) образив, то прошу вибачення, я не хотів.
8. Ти знаєш _____ (хтось, знахідний відмінок), хто розбирається в комп'ютерах?

3

Перекладіть українською мовою:

1. Can you help me figure that out?

2. The Cossacks defended their territory and their faith as best they could.

3. My friend introduced me to her at the concert a year ago, and — long story short — we're moving in together next month.

4. Nothing gives me the right to break the law. I don't want to be a criminal.

5. It's hard to believe they are actually sisters. They are so different!

6. October 14 in Ukraine is the official holiday in commemoration of Defender's Day.

Key Phrases 4-131

з нагоди (св'ята)	on the occasion of
самі розумієте (сам / сама розумієш)	you know
просити вибачення	to ask for forgiveness
розби́ратися, розібра́тися в...	to figure out, to be well-versed in (<i>imperfective, perfective</i>)
ва́жко пові́рити	it's hard to believe
пору́шувати зако́н	to break the law
як мо́гти	as best one can
якщо́ ко́ротно	long story short, in short

Відповіді на вправи

1

1. З нагоди свята
2. розібратися
3. Важко повірити
4. Самі розумієте
5. порушують закон
6. як могли
7. просити вибачення
8. Якщо коротко

2

1. чомусь, когось
2. Чим
3. З ким
4. Чого
5. Чогось
6. кимось, кого
7. чимось
8. когось

3

1. Можете (можеш) допомогти мені з цим розібратися?
2. Козаки захищали свою територію (землю) і віру як могли.
3. Мій друг познайомив мене з нею на концерті минулого року, і — якщо коротко — ми переїжджаємо разом наступного місяця.
4. Ніщо (нічого) не дає мені (У мене немає) права порушувати закон. Я не хочу бути злочинцем.
5. Важко повірити, що вони (на)справді сестри. Вони такі різні!
6. 14 жовтня — офіційний (державний) вихідний з нагоди Дня захисника України.

